

Recenya: La presa de Barcelona per Al-Mansur i el naixement de la historiografia catalana.

El naixement de la historiografia catalana i la presa de Barcelona per Al-Mansur, són els principals temes que ocupen el text. La historiografia es defineix com l'estudi bibliogràfic i crític dels escrits sobre la història, i les seves fonts. L'autor estableix la relació directa que hi ha entre la presa de Barcelona i el naixement d'aquest tipus d'estudi a Catalunya.

El juliol de l'any 985, les tropes d'Al-Mansur entren a Barcelona després d'un llarg setge. Aquest atac comportà nombrosos incendis i robatoris que afectaren directament a la població.

Aquest fet, enormement traumàtic, suposà el trencament amb el passat i un nou comportament polític i social. Catalunya, en el moment de l'atac musulmà, tot just començava a consolidar la seva independència davant d'un regne franc, ja entrat en la decadència, i d'un bèl·lic califat al sud. Així Catalunya agafa la presa de Barcelona com el punt de partença per a la creació d'una nova nació independent. Aquesta voluntat d'emancipació portà a la iniciació d'un procés d'emancipació nacional, el qual, inclouria la nacionalització definitiva de la historiografia. En aquest aspecte, és on rau la principal relació entre el naixement de la historiografia catalana i la presa de Barcelona per Al-Mansur. *La presa de Barcelona és el prefaci d'un alliberament doble: davant dels sarraïns, i davant la reialesa franca; accelera un procés d'afirmació nacional que la historiografia nascuda a Ripoll enregistra i suscita alhora (pag.95, lin.16)*

Existeixen nombrosos documents de l'època que fan referència a l'esdeveniment constatat l'any 985. El text ens indica que l'evocació de l'esdeveniment apareix directament relacionada amb les seves implicacions jurídiques i notariales. *El resultat laboriós dels procediments empresos per tal de liquidar els litigis i restablir els títols de propietat, conèixer la sort de les persones desaparegudes i permetre el rescat dels captius, per consegüent, basta per a justificar la permanència de l'emmarcament historiogràfic dels documents.(pag.77, lin.1)* Així, com ens indica l'historiador P. Vilar, podem determinar que aquesta documentació neix per raons domèstiques; per refer els documents legals ja fossin familiars o institucionals. Aquest tipus de documentació fou conservada principalment en arxius eclesiàstics.

Cal dir, però, que aquests documents encara no tenen una intenció històrica, sinó un paper funcional; *L'evocació de la presa de Barcelona dóna testimoniatge menys d'una obsessió dolorosa d'un gust per recordar esdeveniments dramàtics que no pas de la inquietud de notaris de i de propietaris davant la pèrdua dels instruments autenticants (...) els nostres documents no tenen gens de vocació de donar testimoniatge de la història de Catalunya a finals de segle X.(pag.79, lin.14)* No és fins al segle XI quan veurem aparèixer ens primers esbossos historiogràfics.

A l'Edat Mitjana la gent era molt aficionada a la història, ja fos escrita (noblesa) o oral (poble). El poder comtal, al s.XI, quan ja era gairebé consumada la seva independència, fou ajudat per la historiografia de la consolidació del seu poder, sobretot a partir de l'exaltació d'alguns personatges o esdeveniments (com per exemple el fet que la presa de Barcelona apareix nombroses vegades en preàmbuls de l'època): *La menció de la presa de Barcelona feta pels monjos de St. Cugat enmig d'una genealogia dels reis francs no respon pas a una simple exigència domèstica: tradueix la necessitat de celebrar l'esdeveniment com una etapa essencial del seu país.(pag.84, lin.8).* Diversos autors catalans com Abadal, Rovira i Virgili i Antoni Bofarull, plantegen diferents teories sobre l'emancipació nacional, però tots coincideixen en què no es pot determinar en una sola data, el moment de l'emancipació política catalana, ja que consideren que es tracta d'un procés gradual. *Els historiadors catalans plantegen fa temps el problema de la independència de llur país (independització) en relació a la ràtzia sarraïna.(pag.92, lin.18) (...) Seria estúpid voler fixar una data precisa de la independència catalana. (pag.93, lin.8)*

Les primeres mostres historiogràfiques corresponen a notes analítiques afegides al final de les cronologies

reials franques. Aquestes intentaven ajudar als escriptors en la datació, lectura i redacció dels actes.* Aquests primers textos historiogràfics els veiem sorgir a redós dels *escriptoria* dels grans monestirs.

Aquesta tasca sorgeix simultàniament a centres monàstics com Roda-Alaó, Girona, St. Miquel de Cuixà i el més destacable, Ripoll.

Cap al 965–1191, s'inicià la redacció d'uns annals a Cuixà, les

*Aquest sistema de datació restà vigent fins el 1180.

quals foren continuats a Ripoll fins al 1191. Aquest és conegut amb el nom de *Cronicó Rivipullense I*, el qual serà el primer d'una sèrie coneguda com a *Cronicons Rivipullenses*.

Podem observar en el *Cronicó Rivipullense I* que a partir del 985 els protagonistes ja no són els reis francs sinó els comtes i els seus llinatges, com observa també P.Vilar. Mica en mica, en aquests textos s'hi aniran introduint al·lusions a esdeveniments locals i a les famílies dominants de manera que naixeran les primeres genealogies de

comtes catalans. Cal destacar també la importància d'un altre tipus de cròniques: les cròniques barcelonines o *barcinonenses*, les quals gaudeixen d'un caràcter menys monàstic. Sembla que aquest tipus de cròniques s'originaren a partir d'una selecció de notes sortides d'un *rivipullense*. Entre elles, destaca el *Chronicon barcinonense*, el qual s'inicia amb la ràtzia del 985. D'aquest fet se'n dedueix la intencionalitat d'emfatitzar la importància d'aquest fet, en la política nacional com a punt de partida d'un nou període ple d'opulència. L'autor ens explica aquest fet simplement: *Els monjos suggereixen a l'aristocràcia laica la manera de veure la seva pròpia història. (pag.90, lin.25)*

L'autor també destaca la principal diferència entre els *cronicons rivipullenses* i *barcinonenses*: *La reconstitució de la història catalana elaborada pels barcinonenses tradueix, respecte a la sèrie dels rivipullenses, una modificació de la perspectiva històrica ja que les primeres estrenyen considerablement l'urc camp cronològic i proposen una visió de la història catalana secularitzada, esdevinguda necessària després del brillant període de conquestes del regnat de Ramon Berenguer IV . (pag.90,lin.8)*

Veiem, com en els *cronicons Barcinonenses*, es planteja un contrast entre la desgràcia del 985 i les grans conquestes de s.XII. Així, veiem com es produeix un anacronisme i a la vegada un desdoblament de l'esdeveniment. Per una banda, es deixa la data fixada en el seu lloc, però per l'altra, es transporta dos segles enllà per crear un contrast i demostrar el poder de la nació. *No és ja solament el punt de partida del moviment historiogràfic: és la mateixa història de Catalunya que introdueix d'ara endavant.(pag.92, lin.14)*

L'autor conclou el seu tractat amb una explicació sintètica del naixement de la historiografia i la seva relació amb el tractament de l'esdeveniment del 985. L'exaltació de la ràtzia sarraïna com a moment de rellevant importància de la història catalana pels comtes, observa l'autor, mostrava la necessitat de protecció i de sensació d'amenaça que omplia el poble català, desamparat ja d'un gran poder.

Bibliografia

- VILAR, Pierre. El procés de feudalització (s.III–XII), Volum 2, Edicions 62, Barcelona.

Bibliografia de l'article

FONTS PRIMÀRIES:

- Arxiu Comtal de Barcelona

- Arxiu de la Corona d'Aragó
- Arxiu de la Corona de València
- Arxiu de Sant Cugat del Vallès

Documents publicats per editorials però que formen part de les fonts primàries:

- Annales Barcinonenses, MGH, *Scriptores*, XXIII
- Chronicon alterum rivipullense, ed. J. Villanueva
- Chronicon barcinonense I, ed. E. Flórez, *España sagrada*, Theatro geográfico-histórico de la Iglesia de España, Madrid, 1746
- Chronicon barcinonense II, ed. E. Flórez, *España sagrada*, Theatro geográfico-histórico de la Iglesia de España, Madrid, 1746
- Chronicon rotense, ed. J. Villanueva, *Viage literario a las iglesias de España*, 22 vols., Madrid, 1803–1852
- Chronique de Nîmes, *Histoire générale de Languedoc*, ed. Dom Cl. Devic i Dom J. Vaissette, Toulouse 1875
- Crònica de Ant Víctor de Marsella, ed. J. H. Albanes, *Mélanges d'archéologie et d'histoire de l'Escole française de Rome*, VI, 1886
- Cronicó Mallorquí, *Memorial Histórico español*, Madrid, 1851, t.II
- De rege Ludov., quis habeatur consulitis, et an exercitus Brancorum auxilium Borello laturus sit, *Lettres de Gerbert*, ed. De J. Havet, Paris, 1889, carta 70.
- El cronicó de Sant Cugat, ed. M. Coll i Alentorn, *Analecta Monserratensia*, IX, 1962
- El cronicó de Skokloster, ed. M. Coll i Alentorn, *Miscel·lània històrica catalana. Homenatge al P. Jaume Finestress, historiador de Poblet*, Abadia de poblet, 1970
- FÉRNANDEZ Y GONZÁLEZ, Crónica de los reyes francos por Gotmaro II, obispo de Gerona Bolitín de la Real Academia de la Historia, 1877
- Gesta Comitum Barcinonensium, ed. De L. Barrau Dihigo i J. Massó i Torrents, *Cròniques Catalanes II*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1925
- J. RIUS SERRA, Cartulario de Sant Cugat del Vallés, 3 vol, Barclona, 1945–1947
- Las genealogías de Roda, ed. J. Ma. Lacarra, Textos navarros del código de Roda, *Estudios de la Edad Media de la Corona de Aragón*, Sección de Zaragoza, vol. I, Zaragoza, 1945

FONTS SECUNDÀRIES:

- A. MUNDÓ, La datació de documents pel rei Robert (966–1031) a catalunya, anuario de Estudios Medievales, IV, 1967
- A. DE BOFARULL I BROCA, Historia crítica (civil y eclesiástica) de Catalunya, Barcelona, 1961, Biografies catalanes
- A. ROVIRA I VIRGILI, Història nacional de Catalunya, Barcelona, 1922–1933
- COLL I ALENTORN, La historiografia de Catalunya en el període primitiu, Estudis romànics, III, 1951–1953
- É. LÉVI-PROVENÇAL, Histoire de l'Espagne musulmane, Paris, 1950
- F. CARRERAS I CANDI, Lo Montjuich de Barcelona, Memorias de la Real Academia de Buenas letras de Barcelona, VIII, 1903.
- F. UDINA MARTORELL, El Archivo condal de Barcelona en los siglos IX–X. Estudio crítico de sus fondos, Barcelona, 1951
- F. VALLS TABERNER, Els inicis de la historiografia catalana, Obras selectas, IV, 1955
- G. FELIU I MONTFORT, La cronología según los reyes francos en el condado de Barcelona (siglo X), Anuario de Estudios Medievales, VI, 1969
- G. PUJADES, Crònica universal del Principat de Catalunya, Reed. Barcelona, 1829–1832
- J. RIUS SERRA, Reparaio Scripturae, Anuario de Historia del derecho español, 1928
- M. ZIMMERMANN, Protocoles et préambules dans les documents catalans du X au XII siècle, II: Les

préambules, Mélanges de la Casa de Velasquez, XI

- MILLÀS VALLICROSA, Els textos d'historiadors musulmans referents a la Catalunya carolíngia, *Quaderns d'estudi*, XIV, 1922
- P. DE MARCA, Marca Hispànica, sive limes Hispanicus, Ét Baluze ed, París, 1688
- P. BONASSIE, La Catalogne du milieu du X à la fin du XI siècle. Croissance et mutations d'une société, Toulouse, 1975 (Catalunya mil anys enrera)
- P. de BOFARULL I MASCARÓ, Los Condes de Barcelona vindicados, Barcelona, 1936
- R. ABADAL Y VINYALS, Com Catalunya s'obrí al món mil anys enrera, Episodis de la història, Barcelona, 1960
- R. DOZY, Rechers zur l'histoire et la littérature de l'Espagne pendant le Moyen Âge, Leiden, 1860
- R. ABADAL I DE VINYALS, Els primers comtes catalans, Barcelona, 1958
- R. DOZY, Histoire des musulmans d'Espagne jusqu'à la conquête de l'Andalousie ar les Almoravides (711-1110), Leiden, 1861

5

•